

Пийана Марчева

(Bulgaria, Sofia, Institute for Historical Studies, BAS)

3 March. The Liberation Day on the Pages of the Bulgarian Newspapers, 1885–1944.

Compiled by Lidia Cholpanova, photos and design by Ivan Yanchev, based on the idea by Academician Ivan Yuhnovski. Sofia: Zahari Stoyanov Publishing House, 2019, 248 p. ISBN 9789540913490

Abstract: This review aims at exploring the nature of this book and the reasons for it to be republished in light of the official historical policy. The book is a collection of chronologically arranged phototype articles commemorating the National Liberation Day, 3 March, published on the day after the celebrations by twenty of the most popular Bulgarian newspapers across the political spectrum, spanning the years from the Unification of Bulgaria in 1885 to the tumultuous 1944. The motivation for the authors to propose a second edition is related to their understanding of the role of journalism – before and now – to cover and shape the public opinion toward that day of the national calendar.

Илияна Марчева

(България, София, Институт за исторически изследвания, БАН)

3 март. Празникът на Освобождението по страниците на българските вестници 1885-1944 г.

Съставител Лидия Чолпанова, снимки и дизайн Иван Янчев, по идея на акад. Иван Юхновски, София: Издателство „Захарий Стоянов“, 2019, 248 с. ISBN 9789540913490

През 2019 г., една година след отбелязване на 140-годишнината от Освобождението на България, бе преиздадена една особена книга – „3 март. Освобождението на България по страниците на българските вестници 1885-1944 г.“¹ Още със заглавието се разкрива нейният характер на документално свидетелство за това, как се е празнувало Освобождението на България и как се е отразявало то в пресата по време на Третата българска държава. И наистина, книгата представлява хронологически подредени и фототипно представени дописки за отбелязването на 3 март, публикувани на следващия ден в двайсет от най-известните български вестници в периода след Съединението 1885 г. до превратната 1944 г. Освен това, съдържа

---

¹ Първото издание от 2008 г. е достъпно на следния адрес:
http://digilib.nalis.bg/dspviewerb/srv/viewer/eng/5434ffcf-efa8-4165-9303-a9782d56e94e?tk=VDT_z--oQWwTA6l4LVbpTgAAAAABefg83.QhPlkoW7MhgHs1X4K1fQRg

предговор към второто издание, приложение и азбучен списък на използваните вестници от целия политически спектър

Книгата е изготвена по идея на акад. Иван Юхновски за отбелязване на 130-годишнината от Освобождението. Но, поради бързото изчерпване и малкия ѝ тираж, тя остава непозната както за историческата гилдия, така и за широката общественост. Това е причина за неговото решение да я преиздаде през 2019 г., като я посвещава на 150-годишнината от основаването на БАН. Така, бидейки дългогодишен председател на Академията (1996-2008), Юхновски сякаш търси в лицето на тази призвана да създава и съхранява научната истина институция символична подкрепа за своето начинание.

Известен със своята страст към историята и с активната си гражданска позиция, в предговора към второто издание той обяснява мотивите си за създаването и най-вече за преиздаването на тази книга. Подчертава, че се е спрял на вестниците, особено от края на XIX и първата половина на XX век, защото тогава все още са живи немалко български опълченци, ветерани и хора

чиято болка по жертвите, дадени за извоюваната свобода е особено силна. Затова те имат, според него

най-голямото морално и историческо право да оценят и отсъдят какво означава Освобождението и да определят деня на неговото общонародно празнуване.

Тези думи, и цялата книга, трябва да изиграят роля на доказателство срещу опитите да се пренапише историята на Освобождението. Защото в действителност датата 3 март, обявена след дълго прекъсване² през 1990 г. за национален празник, вместо да обединява българското общество, както е било дотогава, започна да го разделя. На 3 март неизменно се задават журналистически въпроси дали трябва това да е датата на националния ни празник, като могат да се чуят най-различни отговори от политици, журналисти и историци. Новата геополитическа ориентация на България след 1989 г. безспорно се отразява в тези разнопосочни отговори. Без съмнение е обаче, че за тях допринася и самата историческа съдба на подписания тогава Санстефански предварителен договор и възстановената с него българска държава. Както е известно, договорът остава нереализиран, българската нация е териториално разпокъсана на пет части и затова Сан Стефано остава идеал, блян и мечта за по-голяма част от българите през XIX и XX век. Днес като че стават все по-силни гласовете в публичното пространство, че Сан Стефано е „голямата измама“ в българската национална съдба.

Разбира се, историческата наука е направила немалко в разясняване на всички обстоятелства по подписването и невъзможността да се реализира този договор, който за пръв път възвестява създаването на модерната българска държава върху почти цялата българска етническа територия, включена в Екзархията. Но, за да се пребори с упоритото поставяне под съмнение, именно чрез медиите, на значението на датата на подписване на Санстефанския договор, като начало на българското освобождение, акад. Юхновски привлича вестниците от посочения период. Той е воден от разбирането, че журналистиката е историята на днешния ден. В тези автентични свидетелства за отбелязване на 3 март, се съдържа много интересна информация:

– за официалното название на празника през годините (от възкачване на

---

² За последен път е празнуван като държавен празник през 1949 г., епизодично след това е отбелязван на официално ниво през 1978 и 1988 г.

император на Александър II на престола и сключване на Санстефанския договор, до Освобождението);

– за различната по мащаби масовост и начина на празнуване (чрез молебени, паради, откриване на паметници, шествия, не само в столицата, но и в провинцията);

– за участието в празнуванията на елита и на българската общественост с различни обществени организации и комитети;

– за отношението към празника на различните политически сили.

Тази богатата информативност на изданието се дължи на начина, по който са представени вестникарските свидетелства, както и на приложенията и азбучния списък. Факсимилетата на началната страница на всеки от подбраните вестници съдържат дата на броя, орган на коя партия е вестникът, а увеличената извадка позволява да се прочете ясно цялата информация за празнуването.

Съставителят се е спрел на периода 1885-1944 г., но в *Приложението* е дал факсимилета от няколко броя на „Държавен вестник“: от 1880 г., когато за пръв път е отбелязан този ден до обявяването му с Указ 236 на 2 март 1990 г. за национален празник. Включени са и много интересни други вестници като например –

„Демократически сговор“ от 1930 г., в който са поместени спомени на руски ветерани от войната;

„България“ от 1919 г., публикувал за широката публика отново *Манифеста на император Александър II* за обявяване на войната;

„Зора“ от 1930 г. – с имената на амнистираните български заточеници, и от 1936 г. – с описание на парада по случай празника.

Обърната към широката общественост, книгата „3 март. Празникът на Освобождението по страниците на българските вестници 1885-1944 г.“ с богатството на информацията си може да служи и на професионалните историци като градиво за изследване на политиките на паметта за българското Освобождение през разглеждания период.